

РЭЗЕРВЫ МЕТАДУ НАЗІРАННЯ Ё КАНТЭКСЦЕ ЭКАЛАГІЧНАГА ВЫХАВАННЯ НАВУЧЭНЦАЎ З ЦЯЖКІМІ ПАРУШЭННЯМІ МАЎЛЕННЯ НА ЁРОКАХ «ЧАЛАВЕК І СВЕТ»

А.А. Навуменка

Экалагічнае выхаванне дзяцей з асаблівасцямі псіхафізічнага развіцця, у тым ліку з цяжкімі парушэннямі маўлення (ТНР), у Рэспубліцы Беларусь з'яўляецца адным з важных напрамкаў дзейнасці педагогаў, якія рэалізуюць адукацыйныя праграмы агульнай сярэдняй і спецыяльнай адукацыі. Урокі па вучэбным прадмеце «Чалавек і свет» маюць вялікія магчымасці для экалагічнага выхавання малодшых школьнікаў з ТНР. Сярод задач экалагічнага выхавання дадзенай катэгорыі дзяцей вылучаюць: тэарэтычнае засваенне навучэнцамі ведаў аб прыродзе, яе каштоўнасцях; дзейнасці чалавека ў прыродзе, экалагічных праблемах і шляхах іх вырашэння; авалоданне працоўнымі ўменнямі па абароне, догляду і паляпшэнню навакольнага асяроддзя і інш.

У аснове зместу экалагічнага выхавання ляжыць фарміраванне абіятычнымі і біятычных сувязяў. Да абіятычнымі сувязях адносяць ўплыў нежывой прыроды на жыццё раслін і жывёл, да Біятычныя – ўзаемасувязь раслін і жывёл і магчымасці выкарыстання прыродных рэсурсаў чалавекам, яго ўплыў на прыроду. Фарміраванне разумення дадзеных сувязяў вядзе да ўстанаўлення дзецьмі з ТНР такіх тыпаў сувязяў, як прычынна-выніковыя, часавыя, прасторавыя.

У вучэбнай праграме па прадмеце "Чалавек і свет" сярод найбольш важных уменняў, якія фарміруюцца на ўроках, прапісаны ўмення распазнаваць і правільна называць аб'екты і з'явы навакольнага свету (прыродныя і звязаныя з дзейнасцю людзей), назіраць за імі, ўсталёўваць на аснове назіранняў даступныя разуменню прычынна-выніковыя сувязі і пр. у сувязі з гэтым, пры вывучэнні большасці прыродазнаўчых ведаў

мэтазгодна выкарыстоўваць метады назірання [2]. Назіранне-мэтанакіраванае, больш ці менш доўгі ўспрыманне, якое дае магчымасць ўсебакова разглядаць аб'ект навакольнага свету, убачыць падзеі, якія адбываюцца ў ім змены, вызначыць іх прычыны і ўмовы праходжання. З дапамогай назіранняў навучэнцы з ТНР атрымліваюць цэласную сістэму ведаў аб жывой і нежывой прыродзе [1].

Дзеці з ТНР, як вядома, у сілу сваіх асаблівасцяў не могуць у выдзяленні прыкмет прадметаў, розных сувязяў і больш за ўсё ў правільным прайграванні інфармацыі, не заўсёды самастойна выяўляюць аб'екты навакольнага свету, часта не праяўляюць да іх цікавасці. Таму выкарыстанне метады назірання ў працы з дадзенай катэгорыяй навучэнцаў мае свае асаблівасці, звязаныя з веданнем пазнавальных патрэбаў і магчымасцяў дзяцей, наяўнага ў іх сэнсарнага вопыту.

Каб Метады назірання быў максімальна эфектыўным, да яго прад'яўляюцца патрабаванні, галоўныя з якіх – канкрэтнасць і сістэматычнасць. Акрамя гэтага, усе назіранні павінны быць даступныя дзецям з ТНР, адпавядаць году навучання, тэме, сезону; ўскладняцца і паглыбляцца ад класа да класа.

Для паспяховага засваення малодшымі школьнікамі з ТНР вынікаў назірання неабходна выконваць пэўныя этапы:

1. Разгляд аб'екта ў цэлым.
2. Праца па разглядзе частак аб'екта.
3. Абагульненне ўбачанага.

Першы этап заключаецца ў разглядзе аб'екта ў агульным, выдзяленні яго адметных рыс, бачных на першы погляд асаблівасцяў, выдзяленні частак.

На другім этапе дэтальна разглядаюцца часткі аб'екта. Вынікі могуць фіксавацца з дапамогай запісаў або замалёвак. Адбываецца вылучэнне адметных рыс кожнай дэталі, вызначэнне неабходнасці і прызначэння дэталю, іх параўнанне.

Трэці этап неабходны для абагульнення інфармацыі аб аб'екце, падвядзення вынікаў. Вучні прагаворваюць усю атрыманую інфармацыю, структуруюць яе, робяць высновы.

Для лепшага ўспрымання аб'екта назірання, удакладнення і запамінання яго якасцяў з дзецьмі з ТНР могуць выкарыстоўвацца розныя прыёмы:

- * складанне папярэдняга плана назірання;
- * разгляд аб'екта, затым разумовае яго прадстаўленне;
- * імітацыя аб'екта;
- * параўнанне частак аб'екта або некалькіх аб'ектаў;
- * праца з ілюстрацыяй;
- * падключэнне розных відаў ўспрымання (зрок, нюх, дотык, слых).

З навучэнцамі з ТНР на кожным этапе назірання павінна праводзіцца слоўніковая работа па ўдакладненні значэння слоў. Можна выкарыстоўваць таксама сумесныя паўтарэння складаных або новых слоў, прагаворванне асобных слоў па складах, напісанне слоў пад дыктоўку, прыдумляння сінонімаў і антонімаў і пр.такім чынам, на ўроках па вучэбным прадмеце «Чалавек і свет» у працэсе арганізацыі назірання ў настаўніка-дэфекталага заўсёды ёсць вялікія магчымасці для вырашэння ў тым ліку карэкцыйных задач.

Асноўнымі напрамкамі работы па развіцці прамовы з'яўляюцца: назапашванне і пашырэнне слоўнікавага запасу, раскрыццё, удакладненне, паглыбленне разумення значэнняў слоў, актывізацыя слоўніка; фарміраванне ўстойлівых сувязяў паміж вобразамі канкрэтных аб'ектаў навакольнага свету і словамі-назвамі, словамі-прыкметамі, словамі-дзеяннямі; ўключэнне слоў у словазлучэнні, словазлучэнняў у прапановы; фарміраванне ўменняў будаваць звязнае выказванне, апісваць вывучаецца аб'ект па знешніх прыкметах, пазнаваць яго па апісаннях.

Такім чынам, значнасць і неабходнасць выкарыстання метаду назірання ў кантэксце экалагічнага выхавання навучэнцаў з ТНР не выклікае сумневу.

Забяспечваючы пачуццёвую базу працэсу пазнання прыродазнаўчага матэрыялу, Метад назірання, акрамя фарміравання экалагічнай культуры, стварае дадатковыя ўмовы для маўленчай практыкі дзяцей з ТНР, дазваляючы тым самым пераадолюваць асаблівасці маўленчых парушэнняў пазначанай катэгорыі навучэнцаў.

ЛІТАРАТУРА

1. Арганізацыйна-метадычныя асновы экалагічнага выхавання дзяцей з асаблівасцямі псіхафізічнага развіцця і інваліднасцю: вучэб.- метадапаможнік / сост. М. Е. Сківіцкая. - Мінск : БДПУ, 2021 г. – 144 с.

2. Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце "Чалавек і свет" для I-IV класаў спецыяльнай агульнаадукацыйнай школы (спецыяльнай агульнаадукацыйнай школы-інтэрната) для дзяцей з цяжкімі парушэннямі маўлення, спецыяльнай агульнаадукацыйнай школы (спецыяльнай агульнаадукацыйнай школы-інтэрната) для дзяцей з парушэннямі псіхічнага развіцця (цяжкасцямі ў навучанні) з беларускай мовай навучання і выхавання [Электронны рэсурс] // adu.by. рэжым доступу <https://adu.by/ru/homepage/obrazovatelnyj-protsess-2021-2022-uchebnyj-god/spetsial-noe-obrazovanie-2021-2022.html>. - Дата доступу: 25.09.2022.